



ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.І.ПИРОГОВА

# ВІСНИК ВІННИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ



№2 (Т. 19) • 2015  
ЖОВТЕНЬ

distribution of values of phase shift laser images of myocardial tissue samples.

**Key words:** acute coronary insufficiency, laser, forensic examination.

Рецензент - д.мед.н., проф. Бачинський В.Т.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2015 р.

Ванчуляк Олег Ярославович - к.мед.н., доц. кафедри судової медицини та медичного правознавства Буковинського державного медичного університету; +38 050 504-09-11; sudmed@bsmu.edu.ua

© Криклива С.Д., Шевчук О.А., Клімас Л.А., Голунова Л.А.

УДК: 615.332 (282.247.318)

Криклива С.Д.<sup>1</sup>, Шевчук О.А.<sup>2</sup>, Клімас Л.А.<sup>1</sup>, Голунова Л.А.<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Вінницький національний медичний університет імені М.І Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018),

<sup>2</sup>Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна, 21100)

## ВИДОВИЙ СКЛАД ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН ЛУЧНОГО ФІТОЦЕНОЗУ НЕМИРІВСЬКОГО ПОБУЖЖЯ

**Резюме.** Досліджено видовий склад рослин лучного фітоценозу Немирівського Побужжя поблизу села Гвоздів Вінницької області. Виявлено лікарські рослини, а серед них рідкісні. Описано популяції *Pulsatilla pratensis* s.l. incl. *P. bohemica*.

**Ключові слова:** Немирівське Побужжя, лучний фітоценоз, види лікарських рослин, рідкісні та зникаючі рослини, сон лучний з родини Жовтецеві.

Лікарські рослини застосовують в науковій і народній медицині як ефективний природний, біологічно дійовий засіб для лікування різних захворювань, а також підвищення стійкості організму до них.

До лікарських рослин відносять такі, що містять біологічно активні речовини та використовуються для заготівлі лікарської сировини. Лікарська рослинна сировина - цілі рослини або їх частини, що застосовуються у висушеному, іноді у свіжому вигляді для отримання лікарських речовин, лікарських засобів рослинного походження - фітопрепаратів, лікарських форм та дозволені до використання [Ковальов та ін., 2000]. Властивості лікарських рослин зумовлені наявністю комплексу біологічно-активних (алкалоїдів, сапонінів, глікозидів, фітонцидів, вітамінів та ін.).

З метою виявлення лікарських рослин та збереження рідкісних видів рослин Вінниччини було організовано експедицію, здійснено обстеження території та дослідження видового складу рослинності ландшафтного парку місцевого значення "Немирівське Побужжя" поблизу села Гвоздів Немирівського району Вінницької області.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання: вивчити особливості поширення дикорослих лікарських рослин у межах досліджуваного району, виявити види рідкісних і зникаючих лікарських рослин.

Об'єкт дослідження - видовий склад дикорослих лікарських рослин Немирівського Побужжя. Методи дослідження - описово-аналітичні, хорологічні, геоботанічні, ресурсознавчі, фітосозологічні.

За схемою фізико-географічного районування Вінницька область, в тому числі і Немирівський район, належить до Подільського Побужжя [Денисик, 1998], знаходиться в центральній частині Правобережного Лісостепу України [Географічна енциклопедія України, 1989]. Для території характерний помірно-континентальний клімат.

Середньорічні температури коливаються в межах +8,1 - -6,5°C, сума активних температур близько 2600°C. За рік у районі випадає в середньому 534-540 мм опадів [Півошенко, 1997]. У циркуляції атмосфери найбільший вплив мають західні, південно-західні повітряні маси Атлантики, Середземного і Чорного морів, які пом'якшують і звожують клімат місцевості [Григора, Соломаха, 2005].

Під час обстеження лучного фітоценозу поблизу села Гвоздів Немирівського району, користуючись визначником [Доброчаева и др., 1999] було виявлено наступні види рослин: суніці зелені, полуниці (*Fragaria viridis* Duch.), перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Henpe), перстач гусячий (*Potentilla anserina* L.), перстач сріблястий (*Potentilla argentea* L.), гравілат річковий (*Geum rivale* L.), парило звичайне (*Agrimonia eupatoria* L.) з родини Розові (*Rosaceae*); галінсога дрібноквіткова (*Galinsoga parviflora* Cav.), деревій звичайний (*Achillea millefolium* L.), кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg.), полин гіркий (*Artemisia absinthium* L.), головатень круглоголовий (*Echinops sphaerocephalus* L.), лопух павутинистий (*Arctium tomentosum* L.), латук дикий (*Lactuca serriola* L.) з родини Айстрові (*Asteraceae*); жовтець їдкий (*Ranunculus acris* L.), сон лучний (*Pulsatilla pratensis* s.l. incl. *P. bohemica*) з родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*); кропива дводомна (*Urtica dioica* L.) з родини Кривові (*Urticaceae*); подорожник середній (*Plantago media* L.), подорожник ланцетолистий (*Plantago lanceolata* L.) з родини Подорожникові (*Plantaginaceae*); молочай кипарисовидний (*Euphorbia cyparissias* L.) з родини Молочайні (*Euphorbiaceae*); вербозілля лучне (*Lysimachia nummularia* L.) з родини Первоцвіті (*Primolaceae*); щавель прибережний (*Rumex hydrolapathum* Huds.), гірчак почечуйний (*Polygonum persicaria* L.), гірчак перцевий водяний перець (*Polygonum hydropiper* L.) з родини Гречкові (*Polygonaceae*); роговик польовий (*Cerastium arvense* L.),

зірочник середній (*Stellaria media* (L.) Vill.), шпергель польовий (*Spergula arvensis* L.) з родини Гвоздичні (*Caryophyllaceae*); мальва занедбана (*Malva neglecta* L.) з родини Мальвові (*Malvaceae*); дивина залізнякавидна (*Verbascum phlomooides* L.), льонок звичайний (*Linaria vulgaris* Mill.) з родини Ранникові (*Scrophulariaceae*); маренка запашна (*Asperula odorata* L.) з родини Маренові (*Rubiaceae*); сухоребрик лікарський (*Sisymbrium officinale* (L.) Scop.), суріпиця звичайна (*Barbarea vulgaris* R. Br.), хрінниця смердюча (*Lepidium ruderales* L.), талабан польовий (*Thlaspi arvense* L.), грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris* L.) з родини Капустяні (*Brassicaceae*); конюшина повзуча (*Trifolium repens* L.), конюшина лучна (*Trifolium pratense* L.), конюшина золотиста (*Trifolium aureum* L.), в'язіль барвистий (*Coronilla varia* L.), люцерна серповидна (*Medicago falcata* L.), астрагал експарцетний (*Astragalus onobrychis* L.) зіновать Блоцького (*Chamaecytisus blockianus* L.) з родини Бобові (*Fabaceae*); миколайчики польові (*Eryngium campestre* L.), собака петрушка звичайна з родини Селерові (*Apiaceae*); осока рання (*Carex praecox* Schreb.), осока струнка (*Carex acuta* L.), осока прибережна (*Carex riperic* Curt.) з родини Осокові (*Cyperaceae*); ситник пониклий (*Juncus inflexus* L.) з родини Ситникові (*Juncaceae*); костриця лучна, або вівсяниця лучна (*Festuca pratensis* Huds.), пажитниця багаторічна (*Lolium perenne* L.), тонконіг звичайний (*Poa trivialis* L.), грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.), щучник дернистий (*Deschampsia caespitosa* (L.) P. Beauv.), мітлиця тонка (*Agrostis tenuis* Sibth.), тимофіївка лучна (*Phleum pratense* L.), пирій повзучий (*Elytrigia repens* (L.) Gould), кострець безостий (*Bromopsis inermis* (Leys) Holub) з родини Тонконогові (*Poaceae*).

Серед виявлених видів рослин до лікарських, які використовують в офіційній медицині, належать: перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Henpe), кореневища якого мають протипроносну, кровоспинну, бактеріостатичну, в'язучу, протизапальну дію [Сербін та ін., 2007]; перстач гусячий (*Potentilla anserina* L.), траву і кореневище якого використовують як спазмолітичний, жовчогінний, в'язучий, знеболювальний засіб [Бензель та ін., 2010]; парило звичайне (*Agri-monia eupatoria* L.), трава якого має в'язучу кровоспинну, жовчогінну дію, покращує апетит [Бензель та ін., 2010]; деревій звичайний (*Achillea millefolium* L.), галенові препарати якого виявляють ефективну кровоспинну дію і використовуються при легневих, кишкових, гемороїдальних та носових кровотечах [Ковальов та ін., 2000]; кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg.). Відвари, настої, чаї трави, препарат ерікан застосовують при проносах, дизентерії, різних видах кровотеч, інфекційному гепатиті, запаленнях нирок, сечового міхура та ін. [Сербін та ін., 2007]; полин гіркий (*Artemisia absinthium* L.), трава якого містить гіркоти і має апетитну, протизапальну, антисептичну, противиразкову, знеболюючу, загальнозмцнюючу, глистогінну дію [Сербін та ін., 2007]; кропива дводомна (*Urtica dioica* L.), листя та корені якої впливають на обмінні процеси, мають сечогінну, протипроносну, в'я-

жучу та кровоспинну дію [Бензель та ін., 2010]; подорожник ланцетолистий (*Plantago lanceolata* L.), листя і насіння якого покращують травлення, мають відхаркувальну, ранозагоювальну, бактеріостатичну, секретолітичну, знеболювальну дію [Бензель та ін., 2010]; гірчак почечуйний (*Polygonum persicaria* L.) та гірчак перцевий (*Polygonum hydropiper* L.) які проявляють кровоспинні, знеболюючі, протизапальні властивості [Сербін та ін., 2007]; дивина залізнякавидна (*Verbascum phlomooides* L.), квітки якої використовують як відхаркувальний, обволікаючий, пом'якшувальний, спазмолітичний, знеболювальний засіб [Сербін та ін., 2007]; льонок звичайний (*Linaria vulgaris* Mill.), трава якого має послаблювальну, сечогінну, протизапальну, жовчогінну дію [Бензель та ін., 2010]; грицики звичайні (*Capsella bursa-pastoris* L.), галенові препарати якої виявляють виражену кровоспинну дію, знижують кров'яний тиск, стимулюють моторну функцію матки та ін. [Ковальов та ін., 2000]; пирій повзучий (*Elytrigia repens* (L.) Gould), кореневища, трава якого використовується при жовчокам'яній хворобі, циститі, нирковокам'яній хворобі, ревматизмі, подагрі, гастриті, екземі [Бензель та ін., 2010].

Серед виявлених рідкісних рослин до лікарських, які застосовують в народній та нетрадиційній медицині, належить сон лучний (*Pulsatilla pratensis* s.l. incl. *P. bohemica*) з родини Жовтецеві (*Ranunculaceae*). Трава ефективно використовується як заспокійливий засіб при підвищеному нервовому збудженні, а також пов'язаних з ним головним болем, запамороченні, безсонні, істерії, судомах, дисменореї. Як спазмолітичний засіб сон-траву застосовують при коклюші, бронхіальній астмі, бронхітах, мігрені. Сон-трава дуже широко застосовується в гомеопатії. Зі свіжих рослин, зібраних під час цвітіння, виготовляють гомеопатичні препарати під назвою *Pulsatilla* [Священик, 2007].

За класифікацією рідкісності рослин *Pulsatilla pratensis* s.l. incl. *P. bohemica* належить до категорії охорони IV, тобто невизначені: види, про які відомо, що вони відносяться до категорії "зникаючих", "вразливих" чи "рідкісних", однак достовірні інформація, яка б дозволила визначити, до котрої саме із зазначених категорій їх можна віднести, відсутня [Червона книга України, 2008; Загальний перелік, 2010]. На лучних схилах поблизу с. Гвоздів виявлено 4 популяції рослин, кожна з яких нараховує від 16 до 30 квітконосних пагонів. *Pulsatilla pratensis* s.l. incl. *P. bohemica* на Вінниччій охороняється у заказниках загальнодержавного значення Коростовецькому (Гайсинський район), Самчинському Урочищі (Немирівський район), Грабарківському (Могилів-Подільський район) [Любчак, 1997; Червона книга України, 2008].

### Висновки та перспективи подальших розробок

1. Антропогенна діяльність з кожним роком все більше впливає на склад природних екосистем, тому виявлення рідкісних видів лікарських рослин та визна-

чення стабільності їх популяцій на регіональному рівні є одним із важливих етапів вирішення питань збереження червонокнижних рослин.

На загальному тлі заходів щодо охорони рослин слід зазначити необхідність охорони ресурсів лікарських рос-

лин, що з кожним роком інтенсивніше застосовуються в нетрадиційній медицині. Отже, наступним логічним етапом дослідження видів рослин Немирівського Побужжя є оцінка стану природних ресурсів та запасів лікарської рослинної сировини.

### Список літератури

- Географічна енциклопедія України; редактор О. М. Маринич - К.: Укр. Рад. Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1989. - 415 с.
- Григора І. М. Рослинність України (еколого-ценотичний, флористичний та географічний нарис) / І. М. Григора, В. А. Соломаха. - К.: Фітосоціоцентр, 2005. - 452 с.
- Денисик Г. І. Природнича географія Поділля / Денисик Г. І. - Вінниця: Екобізнесцентр, 1998. - 183 с.
- Загальний перелік рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин Вінницької області, які потребують охорони. Рішення 34 сесії обласної Ради 5 скликання від 25 жовтня 2010 року №1139.
- Ковальов В. М. Фармакогнозія з основами біохімії рослин / Ковальов В. М., Павлій О. І., Ісакова Т. І. - Х.: Прапор, 2000. - 703 с.
- Лікарські рослини і фітотерапія / [Бензель Л. В., Дармограй Р. Є., Олійник П. В., Бензель І. Л.] - К.: Медицина, 2010. - 399 с.
- Любчак О. О. Державне управління екології та природних ресурсів у Вінницькій області; під заг. ред. О. Г. Яворської. - Вінниця, 2005. - 52 с.
- Определитель высших растений Украины / [Доброчаева Д. Н., Котов М. И., Прокудин Ю. М. и др.] - К.: Фитосоцицентр, 1999. - 546 с.
- Півошенко І. М. Клімат Вінницької області / Півошенко І. М. - Вінниця: "ВАТ Віноблдрукарня", 1997. - 240 с.
- Священик О. Л. Травник ілюстрована енциклопедія здоров'я та довголіття; уклад. О. В. Зв'язкін. - Донецьк: Тов "ВКФ БАО", 2012. - 160 с.
- Сербін А. Г. Фармацевтична ботаніка / Сербін А. Г., Сіра Л. М., Слободянюк Т. О. - Вінниця: Нова Книга, 2007. - 487 с.
- Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу; упоряд. О. Ю. Шапаренко, С. О. Шапаренко. - [2 вид. із змінами]. - Х.: Торсінг плюс, 2008. - 384 с.

**Крикливая С.Д., Шевчук О.А., Климас Л.А., Голунова Л.А.**

#### ВИДОВОЙ СОСТАВ ЛЕКАРСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ ЛУГОВОГО ФИТОЦЕНОЗА НЕМИРОВСКОГО ПОБУЖЬЯ

**Резюме.** Исследовано видовой состав лекарственных растений лугового фитоценоза Немировского Побужья вблизи села Гвоздив Винницкой области. Обнаружено лекарственные растения, а среди них редкие. Описано популяции *Pulsatilla pratensis* s.l. Incl. *P. bohemica*.

**Ключевые слова:** Немировское Побужье, луговой фитоценоз, виды лекарственных растений, редкие и исчезающие растения, сон луговой из семейства Лютиковые.

**Kryklyva S.D., Shevchuk O.A., Klimas L.A., Golunova L.A.**

#### SPECIES COMPOSITION OF OFFICINAL HERBS MEADOW LAND PHYTOCEENOSES OF THE SOUTH BUN RIVER MEADOW LANDS IN NEMYRIV DISTRICT

**Summary.** The species structure of the meadow phytocenothesis has been studied in Nemyriv Pobuzhzhia near the village of Hvozdyv of Vinnytsia Region. There were spotted officinal herbs, including rare ones. The natural habitat of Gosling meadow (*Pulsatilla pratensis* s.l. incl. *P. bohemica*) species have been described.

**Key words:** Nemyriv Pobuzhzhia, meadow phytocenothesis, species of the officinal herbs, rare and disappearing plants, Gosling meadow (*Pulsatilla pratensis* s.l. incl. *P. bohemica*) family.

Рецензент - д.біол.н., проф. Куряга В.Г.

Стаття надійшла до редакції 19.06.2015 р.

Криклива Світлана Дмитрівна - к.біол.н., доц. кафедри фармації Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; +38 067 430-47-11; kont.09@mail.ru

Шевчук Оксана Анатоліївна - к.біол.н., доц. кафедри біології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; +38 067 959-81-19; oksana.shevchuk@myrambler.ru

Климас Лариса Андріївна - к.біол.н., ст.наук.співроб. НДЦ Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; lora@vntmu.edu.ua

Голунова Людмила Андріївна - к.біол.н., ст. викладач кафедри біології Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського; +38 099 296-91-82; lavin7@ukr.net

© Юрченко П.О., Заїчко Н.В.

УДК: 546.221.1: 616.83: 616.153

Юрченко П.О., Заїчко Н.В.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова МОЗ України, кафедра біологічної та загальної хімії (вул. Пирогова, 56, Вінниця, Україна, 21018)

## БІОХІМІЧНІ ЗМІНИ В МОЗКУ ТА ПОВЕДІНКОВІ РЕАКЦІЇ В ТЕСТІ

### "ВІДКРИТЕ ПОЛЕ" У ЩУРІВ З ТІОЛАКТОНОВОЮ

### ГІПЕРГОМОЦИСТЕЇНЕМІЄЮ

**Резюме.** Досліджено біохімічні зміни в мозку та поведінкові реакції в тесті "відкрите поле" у щурів з тіолактоновою гіпергомоцистеїнемією (ГГЦ). Введення тіолактону гомоцистеїну спричиняло дозозалежне зниження вмісту  $H_2S$ , пригнічен-